

POSTMODERNÉ PROBLÉMY A ICH RIEŠENIE V STAREJ ZMLUVE

0. ÚVOD

1 Nerozumiete postmodernizmu? Ani postmodernisti mu nerozumejú!¹

Na začiatok spomením humornú udalosť, ktorej prameň nemôžem presne určiť, lebo neviem, odkiaľ bola recenzia okopírovaná. Známy vedec napísal článok proti vede a poslal ho do prestížneho postmodernistického časopisu. Redakcia unesená skutočnosťou, že vedec píše v postmodernistickom duchu proti vede, jeho článok uverejnila. Škandál vypukol, keď vysvitlo, že vedec nepísal svoje vlastné názory, ale citoval postmodernistické filozofické authority a redakcia to nezistila.

2 Postmodernizmus v tejto prednáške

.1 Pluralita "definícií"

V prvom rade treba povedať, že "v *Zeitgeist* postmoderny môžu jestvovať jedine postmodernizmy,"² a preto nejestvuje nejaká jediná uznávaná jeho definícia ani všeobecne prijatá charakteristika. Podľa niektorých ide len o neskorú modernu,³ podľa iných ide o nový kultúrny jav.⁴ V tejto prednáške budem rozlišovať medzi *postmodernou* ako spoločenskou a kultúrnou náladou a *postmodernizmom* ako filozofickou teóriou, ktorá odmieta základné tvrdenia modernizmu.

.2 Postmoderna a postmoderná filozofia⁵

Prídavných mien s predponou post- je takmer nepreberné množstvo. SCHLOSSBERG napríklad uvádza nasledovné post-označenia súčasnosti: "post-kapitalistická, post-buržoázna, post-moderná, post-kolektivistická, post-literárna, post-civilizovaná, post-tradičná, post-historická, post-industriálna, post-puritánska, post-protestantská, post-kresťanská."⁶ Podľa LOCHMANA má "tento úzus istú spoločnú tendenciu, postoj, ktorý niektorí dnes označujú všeobecne termínom *postizmus*".⁷ Táto celková nálada súčasnosti, ktorá vyjadruje pocit zmeny a prechodu je viac kultúrnym ako intelektuálnym javom a lepšie ju vystihuje pojem *postmoderna*, alebo *postmoderná situácia*. Jej neistotu dobre vystihuje nasledovná charakteristika: "...zrod (termínu postmoderna) je možné hľadať v prehlbujúcom sa vedomí kultúrnej a špecificky európskej civilizačnej krízy, v snahe diagnostikovať jej príčiny, súhrnne pomenovať skutočnosti utvárajúce ráz myslenia, foriem poznania a životných spôsobov

¹ COHEN, N. Review Alan Sokal: Intellectual Impostures.

² WARD, G. Postmodern Theology. In: FORD, D. F. (ed.) *The Modern Theologians*, s. 59.

³ "Postmoderna ...patrí k moderne a lepšie by ju vystihoval názov neskorá moderna," (GUNTON, C. E. *The One, The Three and The Many*, s. 12.)

⁴ "Postmodernizmom sa vo všeobecnosti označuje niečo ako kultúrne cítenie bez absolútnych veličín, fixovaných istôt alebo základov, čo má pôžitok (*delight*) z pluralizmu a rozmanitosti a čo má za cieľ premyslieť radikálnu "situačnosť" každého ľudského myslenia." (McGRATH, A. The Challenge of Pluralism for the Contemporary Christian Church. In: Proceedings of the Wheaton Theology Conference 1992, s. 231.)

⁵ Charakterizované ako "nový, nedávny termín" r. 1998. (HORYNA, B. Postmoderna, postmodernizmus. In: Kolektív: *Filosofický slovník*, s. 322.)

⁶ SCHLOSSBERG, H. *Idols for Destruction*, s. 1.

⁷ LOCHMAN, J. M. *Tváň postmoderny*. In: Kresťanská revue, marec 1996.

ovplyvnených práve poznatkom zmeny a skratkou vyjadriť vzťah k moderne ako kolíske patologických črt súčasnosti."⁸

Pojem *postmodernizmus* by bolo lepšie rezervovať pre filozofický smer tzv. *postmodernej filozofie*, ktorá "...je výrazom zmeny filozofickej paradigmy,⁹ ktorá je zasa prejavom zmeny kultúrnej paradigmy."¹⁰ Teda - kým postmoderna je vyjadrená skôr *náladou*, postmodernizmus je filozofický (anti?-)systém, ktorý takúto náladu teoreticky zdôvodňuje.

3 Metóda použitá v tejto prednáške

.1 *Selektívna metóda*

Voľba Starej Zmluvy ako priestoru, kde treba hľadať a selektovať problémy analogické s problémami postmodernizmu, vychádza z presvedčenia, že Boh nám dal v Biblii zásadné odpovede na všetky možné situácie a problémy človeka, a že tieto problémy sú v nejakej podobe kontinuálne prítomné v celých dejinách ľudstva. Metóda tu použitá nie je metódou starozmluvnej teológie, ale je podmienená hľadaním a selekciou atribútov postmodernizmu v Starej Zmluve, čo vyplýva už z názvu prednášky.

.2 *Komparatívna metóda*

Pri aplikácii starej pravdy na nové javy je nutná komparatívna analýza, ktorá odhalí identity, analógie a rozdiely. Zo zistených podobností potom vyplynie možnosť aplikácie biblických postupov na jednotlivé prípady - v našom prípade javy postmodernizmu.

.3 *Induktívna metóda*

Induktívnosť použitej metódy spočíva v tom, že z niekoľkých pomenovaných problémov predpokladá, že podobné bude platiť aj pre ďalšie prípady, ktoré tu nie sú uvedené. Nejde teda o komplexnú analýzu Starej Zmluvy vo vzťahu k postmoderným javom, chcem len ukázať, že v novej situácii sú podstatné súčasti, na ktoré Biblia odpovedá "odjakživa".

4 Dualita evanjelikálnych prístupov k postmodernej situácii

.1 *Pozitívne v postmodernej situácii*

Postmodernizmus je (podobne ako sofizmus, skepticizmus alebo neskorá scholatika) reakciou na zlyhanie pokusu o postavenie veľkého a všeobšiahleho filozofického systému. Zároveň je to paradoxná snaha systematicky dokázať, že systém je nemožný, vzbudiť presvedčenie, že nikoho neslobodno o ničom presviedčať, pomocou dekonštrukcie skonštruovať zmysel textu, zaujať stanovisko ku všetkému tak, že odmietneme samotnú možnosť zaujatia stanoviska k iným stanoviskám, s transcendentným presvedčením tvrdiť, že nič transcendentné nejestvuje a netolerantne bojovať za absolútnu toleranciu. Pozitívne na tom pre nás, kresťanov, je spochybnenie modernistickej pýchy na jedinú "vedeckú" pravdu, negatívne je spochybnenie jestvovania pravdy vôbec. Napriek týmto protirečeniam treba povedať, že spochybnenie modernistickej sebaistoty môže znamenať otvorenie človeka pre posolstvo "zvonku", ktorým môže byť evanjelium. Z pozitívnej stránky tu ide o "vymanenie z tlaku monistických utópií"¹¹ a možno konštatovať, že "postmodernizmus jemne aplikovaný správne spochybňuje aroganciu modernizmu..."¹²

⁸ HORYNA, B. Postmoderna, postmodernizmus. In: Kolektív: *Filozofický slovník*, s. 322.

⁹ Paradigma: súhrn intuitívnych postojov, uznávaných problémov, prípustných metód. (VALENTA, L. Paradigma. In: Kolektív: *Filozofický slovník*, s. 307.)

¹⁰ HORYNA, B. Filozofie postmoderní. In: Kolektív: *Filozofický slovník*, s. 135.

¹¹ HORYNA, B. Filozofie postmoderní. In: Kolektív: *Filozofický slovník*, s. 135.

¹² CARSON, D.A. *The Gagging of God*, s. 544.

.2 Negatívne v postmodernej situácii

CARSON dokončuje vyššie začatý citát nasledovne: "...postmodernizmus aplikovaný bezohľadne živí novú *hybris* a zbožstvuje agnosticizmus." ¹³ Iný autor označuje postmodernizmus ako "nihilistický relativizmus." ¹⁴ Súčasná spoločnosť sa vracia k pohanským spôsobom, ale "...jej pohanstvo zrodené z odmietnutia kresťanstva je oveľa rezistantnejšie voči evanjeliu ako pred-kresťanské pohanstvo, ktoré pozná cez-kultúrna misiológia." ¹⁵ MISKOTTE charakterizuje nové pohanstvo slovami: "Už nie sme pohanmi, pretože Bytie a jeho formy nás už nevolá k spoločenstvu a jednote..." ¹⁶ Na jednej strane ide o "bezmyšlienkovitú módu", ¹⁷ ako dekonštrukciu označil kresťanský filozof Alvin PLANTINGA, ale nemožno nevidieť aj nebezpečne temnú stránku postmodernizmu, ktorá spočíva v "...osudovom poviazaní svetom; ľudia si zamilovali *tmu*." ¹⁸

1. STARÉ A NOVÉ V POSTMODERNIZME

Snáď trochu provokatívny názov tejto prednášky o postmoderných problémoch v Starej Zmluve má za cieľ upozorniť na to, čo hovorí kniha Kazateľ 1:9. ¹⁹ SZ poukazuje na kontinuitu ľudských problémov od najstarších čias. Známy evanjelikálny kazateľ D. M. LLOYD-JONES k tomu povedal: "Problém, s ktorým je cirkev dnes konfrontovaná, nie sú nové okolnosti, v ktorých sa nachádzame. Toto nám vždy hovoria, kým nám z toho nie je zle. Rádio, televízia, auto ...A všetky tieto veci sú úplne irelevantné, každá jedna z nich. Dovoľte mi povedať prečo. V inej forme tu tieto veci vždy boli. ...Svet nikdy nemal núdzu o výhovorku nechodiť do cirkvi počúvať evanjelium." ²⁰

1 Nová zmes...

Ak sa snažíme uchopiť postmodernú situáciu a postmodernizmus komplexne a dospieť k nejakej definícii, vnímame na situácii jej novosť. Mix pojmov ako napr. v definícii z filozofického slovníka - "...pluralita, diferencia, decentralizácia, rezignácia na modernistickú ideu poriadku ...irónia proti jednému rozumu, jednej viere, jednej pravde, jednému dobru, jednej kráse" ²¹ - je novým javom v dejinách filozofie aj kultúry. Dekonštrukcia, etnocentrizmus, plauzibilita, diferancia... sú nové pojmy, nové objavy, nové logické (?) postupy, nový filozofický smer...

Takéto novoty vyžadujú starostlivé štúdium a vypestovanie schopnosti "vžiť sa" do životného pocitu ľudí, pre ktorých je tento nový mix fundamentálnym prostriedkom interpretácie skutočnosti. Teológia však nemôže ostať pri tom, čo je na situácii nové.

2 ...zo starých ingrediencií

Vyššie citovaný D. M. LLOYD-JONES na tému staré-nové hovorí: "V konečnom dôsledku problém je stále ten istý. ...Ale je tu rozdiel akoby medzi diablom a diablom. V tom kráľovstve zla sú stupne, hierarchia. Spomeňte si na Ef 6 ...kniežatstvá, moci, vládcovia..." ²² Tu je pomenovaný základný postoj evanjelikálnej teológie - Biblia poskytuje trvale platnú analýzu problémov človeka. Našou úlohou je nájsť správne identity a aplikácie.

¹³ CARSON, D.A. *The Gagging of God*, s. 544.

¹⁴ GUNTON, C. E. *The One, The Three and the Many*, s. 104.

¹⁵ NEWBIGIN, L. *Foolishness to the Greeks*, s. 20.

¹⁶ MISKOTTE, K. *When the Gods Are Silent*, s. 14.

¹⁷ PLANTINGA, A. A Christian Life Partly Lived. In: CLARK, K. J. (ed.) *Philosophers Who Believe*, s. 55.

¹⁸ WELLS, D. F. *God in the Wasteland*, s. 50.

¹⁹ וְאֵין כֹּל-חֲדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ Nič nového pod slnkom

²⁰ LLOYD-JONES, D. M. *Revival*, s. 29.

²¹ HORYNA, B. Filosofie postmoderní. In: Kolektív: *Filozofický slovník*, s. 135.

²² LLOYD-JONES, D. M. *Revival*, s. 10.

Myšlienku, že postmodernizmus nie je až tak celkom nový jav, potvrdzuje napr. aj Milan BALABÁN, ktorý v práci o knihe Kazateľ pripodobňuje, ba až stotožňuje postmodernizmus s helenizmom.²³ Angličan C. E. GUNTON poukazuje na kontinuitu postmodernizmu s modernizmom: "...tlak smerom k homogenite - mohli by sme povedať, k potlačeniu iného - je vo veľkej miere taký istý v modernizme aj postmodernizme, a to z podobných dôvodov."²⁴ Nasledovná charakteristika sa dokonca pohráva s myšlienkou, že ide o návrat do časov zrodu modernizmu: "postmodernizmus nie je koniec modernizmu, ale je to modernizmus v stave zrodu, a tento stav sa vracia,"²⁵ alebo: "je to potlačená 'inakosť' modernizmu."²⁶ Z modernizmu nám teda ostáva napr.: odmietanie inakosti (v mene jednej alebo mnohých právd) alebo imanencia (dialektika hmoty; svetový duch; kultúra).

V zmysle tvrdenia C. S. LEWISA "Štúdium minulosti nás oslobodzuje od prítomnosti, od modiel nášho vlastného trhoviska. ...Ľudia, ktorí neštudujú históriu, sú bez toho, aby si to uvedomovali, zotročení nedávnou minulosťou."²⁷ uvediem tu niekoľko teológov z modernej doby, ktorí sa vyrovnávajú s postmodernými problémami v situácii, kde sa ešte pojem postmodernizmus nepoužíval:

.1 Subjektivizmus

"To, čo je nové v postmodernizme, je strata viery (*commitment*) v objektívnu pravdu."²⁸ alebo: "Strata objektívnej pravdy a extrémna subjektivita je spojená s väčšinou foriem postmodernizmu..."²⁹

C. S. LEWIS v prednáške z r. 1943 (*Jed subjektivizmu*) napísal: "...nemoc, ktorá istotne znamená koniec nášho druhu (a podľa môjho názoru zatratenie pre naše duše), ak nebude vyhubená; osudová povera, že ľudia dokážu tvoriť hodnoty, že spoločenstvo ľudí si môže vybrať svoju 'ideológiu' tak, ako si ľudia vyberajú šaty. ...ak meradlo nie je nezávislé od veci, ktorá je meraná, nie je možné uskutočniť žiadne meranie."³⁰

V kritike britských učebníc literatúry, takisto z r. 1943 (*The Abolition of Man*) píše: "Keďže náš súhlas alebo nesúhlas je vyjadrením objektívnej hodnoty alebo reakcia na objektívny poriadok, preto aj naše citové stavy môžu byť v súlade s rozumom (keď sa nám páči to, s čím treba súhlasiť) alebo v nesúlade s rozumom (keď vnímame, že by sa nám čosi malo páčiť, ale nedokážeme to cítiť)."³¹

.2 Pragmatizmus

Vplyv pragmatického chápania pravdy, ako je to populárne v postmodernom prostredí (nezáleží na pravde, ale na *skúsenosti*, nezáleží na teológii, ale na *evanjelizácii*.³²), na kresťanskú prácu, odmietal D. M. LLOYD-JONES v prednáške pre IVF r. 1954. "Pravá evanjelizácia ...vyžaduje, aby vo svojej výzve a inštrukciách jasne podala kardinálne učenie kresťanskej viery."³³

²³ BALABÁN, M. Kohelet. In: *Tvář postmoderny*, s. 26-39.

²⁴ GUNTON, C. E. *The One, The Three and The Many*, s. 70.

²⁵ LYOTARD, J.-F. The Postmodern Explained. In: FORD, D. F. (ed.) *The Modern Theologians*, s. 60.

²⁶ WARD, G. Postmodern Theology. In: FORD, D. F. (ed.) *The Modern Theologians*, s. 60.

²⁷ LEWIS, C. S. De Descriptione Temporum. In: SCHLOSSBERG, H. *Idols for Destruction*, s. 36.

²⁸ GUNTON, C. E. *The One, The Three and The Many*, s. 69.

²⁹ CARSON, D. A. *The Gagging of God*, s. 26.

³⁰ LEWIS, C. S. *Christian Reflections*, s. 99, 100.

³¹ LEWIS, C. S. *The Abolition of Man*, s. 16.

³² LLOYD-JONES, D.M. *Knowing the Times*, s. 52, 53.

³³ LLOYD-JONES, D.M. *Knowing the Times*, s. 58.

.3 Sekularizácia a privatizácia

"...sekularizmus zbavuje život toho, čo je božské, ale robí to tak, že premiestni to božské do tej časti života, ktorá je privátna."³⁴

Os GUINNESS analyzuje problém súčasnej spoločnosti pod pojmom *modernity*, a *modernisation* (napr. "...rôznorodosť je esenciou modernej kultúry."³⁵) Vo svojej knihe *Operation Gravedigger* z r. 1983 analyzuje problémy kresťanstva v modernej spoločnosti pod pojmom *modernizácia* alebo *modernizmus* a uvádza niektoré javy, ktoré sú aj problémami *postmodernizmu* - napr. privatizácia náboženstva (pripodobňuje k "súkromnej ZOO") alebo pluralizácia možností (ponuka ako "švédsky stôl").

.4 Absurdita a autonómia

"Dnes nejestvuje takmer žiadna filozofia v klasickom slova zmysle - sú len antifilozofie. Ľudia si už nemyslia, že by mohli dospieť k racionálnym odpovediam na veľké otázky."³⁶

Francis SCHAEFFER r. 1984 napísal: "Niečo sa stalo za posledných 60 rokov. Sloboda, ktorá bola kedysi založená na biblickom konsenze a kresťanskom etose, sa teraz stala autonómnou slobodou, odrezanou od každej zábrany. Tu máme ducha našich čias - autonómny Človek, správajúci sa ako Boh, vzbúrený proti poznaniu a morálnej a duchovnej pravde, ktorú dal Boh."³⁷

.5 Nihilizmus

Vplyv nietzscheovského nihilizmu na súčasnú postmodernistickú klímu je zrejmý napr. u M. FOUCAULTA.

Holandský teológ MISKOTTE r. 1956 napísal: "Nepravý nihilizmus je možné lepšie charakterizovať ako 'vzbúrený konformizmus'.³⁸ Ide o nihilizmus s ľútosťou za hodnotami, ktoré sa zahodili a návrat k nim v situáciách, keď sa to hodí. A práve s takýmto nepravým "prehodnotením hodnôt" máme poväčšine do činenia aj v súčasnej postmodernej klíme. Takýto neúprimný, falošný nihilizmus je problematický svojou nedôslednosťou a je len ťažké proti nemu argumentovať.

Oveľa "ľahšie" je konfrontovať dôsledný nihilizmus. Ten istý MISKOTTE o tom hovorí: "Pravý nihilizmus, ktorý ohrozuje toľkých ľudí svojou úprimnosťou, nikde nie je tak radikálne nadbytočný, ako tam, kde je Písmu povolené hovoriť v jeho vlastných kategóriách... Nič nečiní Písmo a obzvlášť Starú Zmluvu tak akútne bezprostrednou a súčasnou ako tiché a naliehavé, láskavé a mocné MENO; nič nemôže byť takým oslobodením pre intelektuálne mučených ako zvonenie umieráča pre náboženstvo pri teofánii JHVH."³⁹

.6 Zneváženie slova

"Niektorí tvrdia, že vek gramotnosti pominul. Čítanie zastaralo. Písané slovo uvoľňuje miesto elektronickému obrazu. Čítanie vyžaduje abstraktné myslenie, spájanie sekvencií ideí a vnútorný život. Ak sa prestane čítať, antiintelektualizmus, relativizmus a plytkosť, ktoré už charakterizujú postmodernú spoločnosť, sa vymkne spod kontroly."⁴⁰

J. ELLUL v knihe *Pokorenie slova* z r. 1981 píše: "...každý vie, aký je jazyk neúčinný. To, čo nazývame 'slovom', už nemá nič spoločného so *slovom* v Genezis 1. Naše 'slovo' nemá

³⁴ WELLS, D. F. *No Place for Truth*, s. 79.

³⁵ GUINNESS, O. *The Gravedigger File*, s. 193.

³⁶ SCHAEFFER, F. *Escape from Reason*. In: *The Complete Works of Francis A. Schaeffer Vol. I*, s. 239.

³⁷ SCHAEFFER, F. *The Great Evangelical Disaster*. In: *The Complete Works of Francis A. Schaeffer Vol. IV*, s. 310.

³⁸ MISKOTTE, K. *When the God Are Silent*, s. 20.

³⁹ MISKOTTE, K. *When the God Are Silent*, s. 19.

⁴⁰ VEITH, G. E. *Postmodern Times*, s. 121.

žiadny pozorovateľný účinok na situáciu, nikdy nie je bezprostredným programom pre činnosť."⁴¹

.7 Narcisizmus

Ak nejestvuje objektívny systém, moje vlastné myšlienky a skúsenosti sú pre mňa najdôležitejšie. Výsledkom je koncentrácia na "ja" - akýsi *selfizmus*, ktorý povyšuje osobný zážitok na najvyššiu priečku v živote. SCHLOSSBERG r. 1983 o tom napísal: "Narcisizmus prekvitá pod pláštikom psychologických teórií o osobnom raste."⁴²

2. KRACH MODERNIZMU

Podľa LYOTARDA modernizmus charakterizujú tri metapríbehy: (1) metapríbeh o emancipácii ľudstva, (2) metapríbeh o teleológii ducha a (3) metapríbeh o hermeneutike zmyslu.⁴³ Podľa postmodernistov všetky tieto metapríbehy stratili schopnosť interpretovať situáciu, v ktorej sa človek/ľudstvo nachádza. Tieto metapríbehy modernizmus prevzal z kresťanstva, ale transformoval ich tak, že ich zbavil (1) pôvodu a cieľa človeka/ľudstva v Bohu, (2) komunikácie *telosu* v zjavení transcendentného Ducha Božieho a (3) spojenia Ducha a Slova v hermeneutike Písma Svätého. Niet divu, že takéto *modernizované* metapríbehy skrachovali podobne, ako skrachovala stavba Babylonskej veže.

1 Pád Bábel

Pripodobnenie budovy modernizmu k Babylonskej veži som prevzal z knihy autorov MIDDLETONA a WALSHA, ktorí hovoria: "Mýtus pokroku začal veľkým snom alebo víziou ...v 15. storočí. ...Bol odvážny a smelý a pozoruhodne podobný tomu, ktorý mali stavitelia Babylonskej veže."⁴⁴ Pokračujú metaforicky: (1) Prízemie veže - rozvoj vedy v 17. storočí, (2) prvé poschodie - technický pokrok v 18. storočí, (3) tretie poschodie - trhové hospodárstvo v 19. storočí ako zmysel celého podnikania.⁴⁵ Modernizmus je podľa týchto autorov náboženstvo, ktoré verí v pokrok: "Duch modernizmu je duchom pokroku. ...ideál pokroku funguje ako článok viery, jednotiace zasvätenie alebo občianske náboženstvo západnej civilizácie."⁴⁶

- Čo na to Stará Zmluva

Kazateľova skepsa sa síce sotva dá nazvať postmodernou, napriek tomu prenikavo vyjadruje sklamanie z obmedzenosti ľudských možností poznania sveta. "Videl som pri všetkom Božom diele, že človek nemôže vystihnúť všetko dianie, ktoré sa odohráva pod slnkom. Aj keby sa človek akokoľvek namáhal pátrať, nikdy ho nevystihne. Aj keď si múdry myslí, že ho pozná, nemôže ho vystihnúť."⁴⁷

2 Iracionalita

Ak osvietenstvo bolo obdobím vlády rozumu, dobou *racionalizmu*, postmodernizmus nezakryte ponúka iracionalitu alebo bláznovstvo ako alternatívu. Predstavitel' postmodernej filozofie, Michel FOUCAULT, sa vo svojej knihe *Folie et déraison* "vracia k starej téze, že duševná nerovnováha môže byť druhom geniality, či božského nadania."⁴⁸ JOHNSON spomína prípad psychiatra R. D. LAINGA, ktorý vedie paralelu medzi *takzvaným* šílenstvom a *takzvaným* zločinom, "lebo podľa jeho názoru je to práve liečenie, ktoré pretvára neobvyklú

⁴¹ ELLUL, J. *The Humiliation of the Word*, s. 151-152.

⁴² SCHLOSSBERG, H. *Idols for Destruction*, s. 167.

⁴³ HORYNA, B. Filozofia postmoderná. In: Kolektív: *Filosofický slovník*, s. 135.

⁴⁴ MIDDLETON/WALSH *Truth is Stranger than it Used to Be*, s. 15.

⁴⁵ MIDDLETON/WALSH *Truth is Stranger than it Used to Be*, s. 16, 17.

⁴⁶ MIDDLETON/WALSH *Truth is Stranger than it Used to Be*, s. 15.

⁴⁷ Kaz 8:17

⁴⁸ JOHNSON, P. *Nepřátelé společnosti*, s. 188.

situáciu na šialenstvo, podobne ako zákon premieňa devianta na zločinca."⁴⁹ (Zatiaľ chýba systematický pohľad na racionalitu od klinického blázna, keďže skutoční blázni nedokážu písať systematické pojednania.)

- Čo na to Stará Zmluva

Príslovia sú plné kontrastu medzi múdrosťou a bláznovstvom. Bláznovstvo v Prísloviach znamená pohrdnutie Božím slovom a morálkou. Na označenie "blázna" používa kniha Prísloví pojmy אִיִל (19x) a כְּסִיל (49x). Tieto dva pojmy označujú tzv. "morálnych bláznov", totiž tých, ktorí vedia, čo je správne, ale z drzosti, nedisciplinovanosti alebo márnomyseľnosti sa rozhodujú pre prestúpenie morálnych zákonov. Skutočná strata rozumu je však iný problém. שָׁנְעוֹן je v Dt 28:28 výsledkom Božieho trestu a podobne aj u Hozeáša 9:7.⁵⁰

Ak nám postmodernizmus ponúka iracionalitu ako vysvetlenie (!) sveta, zrejme nejde o prípad skutočnej straty rozumu, keďže sa o tom píše filozofické práce s náročnou logickou argumentáciou. Podozrenie je, že ide o vzburu rozumu proti rozumu, čo je prípad známy z Prísloví.

3. RADIKÁLNY PLURALIZMUS

Pluralizmus si nesmieme mýliť s pluralitou. Pluralita je jav, ktorý je nutným predpokladom demokracie, tolerancie a nakoniec každého normálneho spolunažívania ľudí. V pozadí plurality je názor, že ľudia vo vzájomnej diskusii dospievajú k poznaniu hodnôt, ktoré sú rovnako prístupné každému človekovi. Takáto pluralita sa opiera zvláštnu dôstojnosť bytosti človeka a rovnosť medzi ľuďmi, o dôveru vo všeobecnú dobrú vôľu ľudského spoločenstva, o všeobecnú platnosť morálnych zákonov, o schopnosť komunikovať a ochotu prijímať hodnoty iného, ak sa ukáže, že sú lepšie ako moje.

Filozofický pluralizmus zásadne popiera status človeka a zvláštnej bytosti, jestvovanie akejkoľvek nezávislej pravdy, ktorá by bola pochopiteľná a prístupná ľuďom z rôzneho historického a kultúrneho pozadia, popiera nielen možnosť, ale aj vôbec žiadúcosť komunikácie hodnôt, nakoľko čosi také považuje za aroganciu jednej kultúry nad inou. Biblické hodnotenie filozofického pluralizmu je jeho stotožnenie s odmietnutím Najvyššieho Sudcu, ktorý je zdrojom dôstojnosti človeka, pravdy aj zákonov. Výsledkom je poznanie, že "spoločnosť, ktorá nedokáže tolerovať sudcu nad históriou, zistí, že sa dokáže naučiť tolerovať čokoľvek iné."⁵¹

1 Irónia

V časti 1.1 sme uviedli charakteristiku postmodernizmu, ktorá konštatuje, že v ňom ide okrem iného aj o iróniu proti jednému rozumu, jednej pravde...

- Čo na to Stará Zmluva

Ak znovu zalistujeme v Prísloviach, zistíme, že לֵיץ je človek, s ktorým nie je možné diskutovať, pretože každý pokus o zmenu jeho názorov alebo spôsobov vyvoláva posmech (Pr 9:7⁵²). Toto varovanie je na mieste vzhľadom na postmoderné myslenie, ktoré s obľubou zhadzuje "tradičné" hodnoty výrokmi ako napr. "Pár čižiem je rovnako dobrý ako

⁴⁹ JOHNSON, P. *Nepřátelé společnosti*, s. 189.

⁵⁰ בָּאוּ יָמֵי הַפְּקָדָה בָּאוּ יָמֵי הַשְּׁלָם יָדְעוּ יִשְׂרָאֵל אִיִל הַנְּבִיא מְשַׁנֵּעַ אִישׁ הַרוּחַ עַל רֵב עֹנֵף וְרֵבָה מִשְׁטָמָה:

⁵¹ SCHLOSSBERG, H. *Idols for Destruction*, s. 37.

⁵² יִסֵּר לֵץ לִקְחָה לּוֹ קָלוֹן

Shakespeare".⁵³ Stará Zmluva nás tu učí rozlišovať medzi vážnou diskusiou a reakciou na posmech. V druhom prípade odporúča mlčať.

2 Pluralizmus rovnako dobrých (sveto)názorov

Postmodernizmus odmieta akúkoľvek nadradenosť jednej kultúry nad inou, podobne ako "považuje za vyčerpanú estetiku vznešeného".⁵⁴ Stavia na diela antropológa LÉVI-STRAUSSA, ktorý v diele *Myslenie prírodných národov* sa snažil dokázať, že metódy "primitívneho" myslenia sú v podstate rovnako dobré a niekedy lepšie ako západná veda. Konštatuje napr.: "...bola prekonaná falošná antinómia medzi mentalitou logickou a mentalitou prelogickou. "Divoké myslenie" je logické v rovnakom zmysle a tým istým spôsobom ako myslenie naše, pokiaľ je toto naše myslenie zamerané na poznanie sveta, ktorému priznáva súčasne vlastnosti fyzické ako aj vlastnosti sémantické."⁵⁵

- Čo na to Stará Zmluva

Sémantické vlastnosti sveta spracované v systémoch LÉVI-STRAUSSOVÝCH "prírodných národov" sú v SZ prítomné v polyteizme susedov Izraela. Podobne ako u neho ani štruktúra božstiev starozmluvného sveta nie je navzájom teoreticky spochybňovaná. (Nadradenosť jedného panteónu nad iným sa dokazuje len v prípadných víťazných vojnách.) Výnimkou je יהוה, Boh Izraela, ktorý nie je súčasťou tejto štruktúry božstiev, nie je ani najväčším z nich, ale je celkom iný, je *mimo* nich. Preto podľa zjavenia *tohoto* Boha je nutné priradovať význam všetkým javom fyzikálnym, historickým aj náboženským.

3 Relativizmus

Pluralizmus dotiahnutý logicky znamená relativizáciu každého názoru okrem seba. "Radikálny relativizmus implikuje panovačné tvrdenie o svojej vlastnej pravde, ktorá je zlo-myselne netolerantná, pretože sa o nej nedá diskutovať v pojmoch ideológie, v ktorých je podávaná."⁵⁶ Toto platí nielen na vlastný názor, ale aj na vlastný čas - prítomnosť. "Minulosť ...sa relativizuje v pojmoch tej alebo inej sociohistorickej analýzy. Prítomnosť však ostáva čudne imúnna pred relativizáciou."⁵⁷

- Čo na to Stará Zmluva

"Zmena sa dá vysvetliť jedine odkazom na nemenné"⁵⁸ je logické tvrdenie, s ktorým je len ťažko možné nesúhlasiť. Istota o vernosti a pravdivosti Boha zmluvy je zakotvená v samotných základoch viery Izraela. Predstava o pravde relatívnej vzhľadom na spoločenstvo alebo národ je považovaná za pohanskú.

4 Fragmentácia

LOCHMAN cituje LYOTARDA: "Vojna celku! ...Draho sme zaplatili túžbu po celku a jednom, po zmiernení pojmu a zmyslovosti, po transparentnej a komunikovateľnej skúsenosti. Preto: Vojnu celku!"⁵⁹ "FOUCAULT nasledujúc NIETZSCHEHO dáva prednosť špecifickému a špeciálnemu povyšujúc ich nad všeobecné a univerzálne. Jeho spisy dávajú do popredia inakosť oproti rovnakosti."⁶⁰

- Čo na to Stará Zmluva

Napriek tomu, že Stará Zmluva vychádza z pevne stanovenej všeobecne platnej pravdy, zároveň, a pritom bez fragmentácie, potvrdzuje význam špecifického. TRESMONTANT

⁵³ GUNTON, C. E. *The One, The Three and The Many*, s. 104.

⁵⁴ HORYNA, B. Postmoderna, postmodernizmus. In: Kolektív: *Filosofický slovník*, s. 322.

⁵⁵ LÉVI-STRAUSS, C. *Myšlení přírodních národů*, s. 324:

⁵⁶ GUNTON, C. E. *The One, The Three and The Many*, s. 106.

⁵⁷ BERGER, P. L. A Rumor of Angels. In: SCHLOSSBERG, H. *Idols for Destruction*, s. 20.

⁵⁸ SCHLOSSBERG, H. *Idols for Destruction*, s. 30.

⁵⁹ LOCHMAN, J. M. *Tvář postmoderny*. In: Křesťanská revue, marec 1996.

⁶⁰ GRENZ, S. J. *A Primer on Postmodernism*, s. 127.

vynikajúco vystihuje tento pozoruhodný jav hebrejského myslenia: "Hebrejské myslenie vychádza zo zvláštneho, ktoré existuje. Zvláštne nie je v biblickom vesmíre ani zanedbateľné, ani bezvýznamné. Je nositeľom zmyslu. Aby zjavil pravdu, vyvolil si Boh jeden určitý národ medzi ostatnými..."⁶¹

5 Chaos

Výsledkom radikálneho pluralizmu a relativizácie každého názoru je chaos. "Ľubovoľne zvolený svetonázor sotva môže plniť funkciu svetonázoru. Ponechaní sme bez nárazníka proti chaosu, dezorientovaní a bez sveta."⁶²

- Čo na to Stará Zmluva

Na elegantné filozofické riešenie znovu upozorňuje TRESMONTAN: Hebrejské myslenie "nie je prenasledované ideou prvotnej ničoty ... ideou chaosu, ktorý je nutné zvládať, a ktorý svojou ohrozujúcou prítomnosťou podkopáva skutočnosť. Jeho východiskom nie je prázdnota, od ktorej by sa postupovalo k plnosti. Na počiatku nie je podľa práva ničota. Na počiatku je Ten, ktorého meno znie: Ja som JHVH, živý Boh..."⁶³ Keď si človek nevie rady, neostáva mu chaos, ale Boží poriadok...

6 Anti-fundacionalizmus

"Kým rozličné druhy modernizmu... sa snažili potrieť chaos, postmodernizmus sa snaží žiť s chaosom, a úplne sa vyhnúť základovým súdom."⁶⁴ Výsledkom je, že čokoľvek je možné považovať za základ nejakého vlastného systému.

- Čo na to Stará Zmluva

Stará Zmluva v prvom rade varuje, že ak sa porušia základy, utrpí aj morálka (Ž 11:3)⁶⁵ a stratí sa opora pre spravodlivosť. Pravdivé presvedčenie síce nestačí na dosiahnutie morálneho správania sa, ale nepravdivá filozofia otvára nemorálnosti široké dvere. Aj preto je pod odsúdením, ktoré je uvedené slovom "beda" (Iz 5:20).⁶⁶

4. PRIVATIZÁCIA NÁBOŽENSTVA

1 Oddelenie verejnej a súkromnej sféry

Privatizáciou náboženstva sa rozumie to, že náboženstvo patrí výhradne do súkromnej sféry jednotlivca a nemá sa miešať do jeho záujmov ako zamestnanca ani do jeho politických názorov. Americký teológ Richard NEUHAUS nazval tento jav v modernej americkej politike "nahým verejným námestím" (v knihe *The Naked Public Square* z roku 1984).

- Čo na to Stará Zmluva

V starozmluvnej dobe bolo náboženstvo neoddeliteľnou súčasťou verejného aj politického života, ale je pozoruhodné, že všetky mimoizraelské zákonníky oddeľujú občianske právo od náboženských predpisov. Jedine Stará Zmluva považuje priestupok proti blížnemu a spoločnosti aj za priestupok náboženský. Inými slovami etické predpisy sú zároveň predpisy náboženské (viď Dekalóg). Všetky zákony boli súčasťou náboženstva - od dedičského konania až po politické kontakty s okolitými národmi. SZ nám tak neustále pripomína: Kráľovstvo Božie patrí aj do "sekulárnej" sféry. Žiadne oddelenie ani jeho privatizácia nie je možná.

⁶¹ TRESMONTANT, C. *Bible a antická tradice*, s. 63.

⁶² MIDDLETON/WALSH *Truth is Stranger than it used to be*, s. 37.

⁶³ TRESMONTANT, C. *Bible a antická tradice*, s. 49.

⁶⁴ VEITH, G. E. *Postmodern Times*, s. 226.

⁶⁵ כִּי הַשְּׁתוּת יִהְיֶה צְדִיק מִהַפְּעֵל

⁶⁶ הוּי הָאִמְרִים לְרַע טוֹב וְלִטּוֹב רַע שְׁמִים חֲשֵׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֲשֵׁךְ שְׁמִים מֵר לְמִתּוֹק וּמִתּוֹק לְמֵר:

2 Vlastné náboženstvo

Okrem oddelenia súkromných názorov od verejných záležitostí je postmodernizmu vlastný dôraz na imanenciu významu. Ide tu o zrejmy paradox, nakoľko postmoderná doba otvára brány najrôznejšej spiritualite, iracionalite a transcendentným skúsenostiam. Zároveň však postmoderná filozofia odmieta hľadať význam v transcendentných javoch ako je napr. stvorenie, zjavenie alebo vykúpenie. Tak dochádza k uvedenému paradoxu - zážitok môže byť transcendentný, ale jeho vysvetlenie, ak je vôbec potrebné, musí byť imanentné.

- Čo na to Stará Zmluva:

"Imanencia je podstatou modiel",⁶⁷ tvrdí SCHLOSSBERG a s tým sa dá len súhlasiť. Ezechiel 14:3 charakterizuje jav, keď si ľudia stavajú bohov vo vlastnom srdci.⁶⁸ Takéto modly, aj keď sa im pripíšu transcendentné vlastnosti, budú vždy len výsledkom imanentných myšlienkových procesov. Výsledkom je prerušenie komunikácie so skutočným Bohom Izraela.

5. SMRŤ ČLOVEKA

Pokiaľ v modernizme došlo k zbožšteniu ega,⁶⁹ a Boh bol prehlásený za mŕtveho (NIETZSCHE), v postmodernizme je prehlásený za mŕtveho človek - ako konštatuje jeden z postmodernistických filozofov: "Archeológia nášho myslenia poľahky ukazuje, že človek je nedávnym vynálezom. A že sa blíži k svojmu koncu."⁷⁰

- Čo na to Stará Zmluva

Fyzický útok na život človeka je zakázaný v Ex 20:13 (Nezavraždíš). Filozofický útok na pojem "človek" s fyzickým útokom súvisí - ako tvrdí bývalý väzeň koncentračného tábora v Osvienčime: "Som absolútne istý, že plynové komory Osvienčima, Treblinky a Majdanku neboli v konečnom dôsledku pripravené na nejakom ministerstve v Berlíne, ale pri písacom stole a v prednáškových sieňach nihilistických vedcov a filozofov."⁷¹

Dôležitejšia je tu však súvislosť medzi človekom a Bohom zakódovaná v skutočnosti, že Stará Zmluva chráni človeka ako obraz Boží. Obraz znamená reprezentáciu, ktorej patrila v starozmluvnej dobe analogická úcta. Stará Zmluva sa dokonca nevyhýba ani označeniu človeka ako boha vo vzťahoch, kde človek zastupuje Božie miesto na zemi (napr. vzťah Mojžiš - faraón,⁷² alebo Ž 82:6). Ak je nezničiteľný Boh, nie je možné ani zničiť Boží obraz v človeku.

6. VÝKLAD SLOVA A VÝKLAD REALITY

Dekonštrukcia, ktorá patrí k základným kameňom filozofie postmodernizmu, popiera, že by reč alebo nejaký text popisoval nejakú realitu. Každý text, ktorý čosi vysvetľuje, je len odvolávkou na iné texty, ktoré sa odvolávajú na ďalšie texty - tak až do nekonečna. Tieto odvolávky závisia na plauzibilitate, ktorá vládne v dobe a *spoločenstve porozumenia* toho, kto niečo vykladá. Jazyk teda neodhaľuje význam, ale ho *konštruuje* podľa kultúrneho zvyku (*etnocentrizmus*). "Postmodernizmus je náhľad, ktorý nemálo závisí na tom, čo sa považuje za fundamentálne obmedzenie schopnosti interpretácie: tj. pretože interpretácia nikdy nemôže byť ničím viac ako *mojou* interpretáciou, alebo *našou* interpretáciou, nie je možné žiadne

⁶⁷ SCHLOSSBERG, H. *Idols for Destruction*, s. 19.

⁶⁸ הַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הֵעֵלוּ גִלּוּלֵיהֶם עַל-לִבָּם וּמִכְשׁוֹל עֲוֹנָם נִתְּנוּ נֹכַח פְּנֵיהֶם

⁶⁹ McGRATH, A. The Challenge of Pluralism for the Contemporary Christian Church. In: *Proceedings of the Wheaton Theology Conference 1992*, s. 232.

⁷⁰ FOUCAULT, M. *Slová a veci*, s. 392.

⁷¹ ZACHARIAS, R. *Can Man Live without God?*, s. 70.

⁷² וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה רְאֵה נִתְּתִיד אֱלֹהִים לְפָרְעֹה וְאַהֲרֹן אַחִיד יְהוָה נְבִיאָד: Ex 7:1

čisto objektívne stanovisko."⁷³ Z tejto teórie vyplýva: "Ak nejestvuje transcendentný *logos* ...nejestvuje cesta z väzenia jazyka. Takéto postmoderné teórie môžu predstavovať ...vývoj, v ktorom sa ľudská autonómia obracia proti sebe a objavuje svoju vlastnú bezmocnosť."⁷⁴

- Čo na to Stará Zmluva

Starozmluvná odpoveď spočíva v spojení slova interpretujúceho skutočnosť so slovom tvoriacim skutočnosť v osobe Stvoriteľa, ktorý sa zjavuje nielen verbálne - v Písme, ale aj svojimi skutkami - v stvorení a riadení sveta. "Zmyslová skutočnosť má význam, pretože bola stvorená slovom, pretože je sama rečou, substanciálnym prejavom tvorivého slova. ...Prvky zmyslovej skutočnosti majú význam, niečo znamenajú. Celé stvorenie je akýsi register a tieto prvky sú v ňom ako trvajúce slová. Pisatelia Biblie od Genezis až po Apokalypsu používajú túto symbolickú klávesnicu v udivujúcej súhre."⁷⁵

Táto skutočnosť sa zaujímavým spôsobom prejavuje v hebrejskom jazyku. "Slovo" je v hebrejčine zároveň "čin" alebo "vec" (דבר). Spojenie medzi slovom a realitou je ďalej vyjadrené v tom, že slovo Božie je prejavom Ducha Božieho, ktorý dáva život nielen človeku ale je zároveň inšpirujúcou silou slova. Pri stretávaní so slovom Božím sa preto človek stretáva zároveň s Duchom Božím, ktorý dáva realite význam a výklad.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BALABÁN, M. Kohelet. In: KOLEKTÍV: *Tvář postmoderny*. knižnice SpEKu, 1996.
2. CARSON, D. A. *The Gagging of God*. Zondervan, Grand Rapids, 1996.
3. ELLUL, J. *The Humiliation of the Word*. Eerdmans, Grand Rapids, 1985.
4. FORD, D. F. (ed.) *The Modern Theologians*. Oxford, 1997.
5. FOUCAULT, M. *Slová a veci*. Kalligram, Bratislava, 2000.
6. GRENZ, S. J. *A Primer on Postmodernism*, Eerdmans, Grand Rapids, 1996.
7. GUINNESS, O. *The Gravedigger File*. Hodder and Soughton, London, 1983.
8. GUNTON, C. E. *The One, The Three and The Many*. Cambridge University Press, 1995.
9. JOHNSON, P. *Nepřátelé společnosti*. Rozmluvy, 1999.
10. Křesťanská revue, marec, 1996.
11. KOLEKTÍV: *Filosofický slovník*. Nakladatelství Olomouc, 1998.
12. LEWIS, C. S. *Christian Reflections*. HarperCollins, 1981.
13. LEWIS, C. S. *The Abolition of Man*. Collins, 1987.
14. LLOYD-JONES, D. M. *Revival*. Marshall Pickering, Basingstoke, 1986.
15. LLOYD-JONES, D.M. *Knowing the Times*. The Banner of Truth Trust, Edinburgh, 1989.
16. MIDDLETON/WALSH *Truth is Stranger than it Used to Be*. SPCK, 1995.
17. MISKOTTE, K. *When the Gods Are Silent*. Harper and Row, New York, 1967.
18. NEWBIGIN, L. *Foolishness to the Greeks*. Eerdmans, Grand Rapids, 1986.
19. Proceedings of the Wheaton Theology Conference, 1992.
20. SCHAEFFER, F. *The Complete Works of Francis A. Schaeffer*. Crossway Books, Westchester, 1982.
21. SCHLOSSBERG, H. *Idols for Destruction*. Thomas Nelson, Nashville, 1983.
22. TRESMONTANT, C. *Bible a antická tradice*. Vyšehrad, 1970.
23. VEITH, G. E. *Postmodern Times*. Crossway Books, Wheaton, 1994.
24. WELLS, D. F. *God in the Wasteland*. Eerdmans, Grand Rapids, 1994.
25. WELLS, D. F. *No Place for Truth*. Eerdmans, Grand Rapids, 1993.
26. ZACHARIAS, R. *Can Man Live without God?* Word Books, Milton Keynes, 1995.

⁷³ CARSON, D. A. *The Gagging of God*, s. 57.

⁷⁴ VEITH, G. E. *Postmodern Times*, s. 68.

⁷⁵ TRESMONTANT, C. *Bible a antická tradice*, s. 52.